

Emre Dirağ, Etkileşim Bağımlılığında Mavi Balina'ya Sosyal Medyanın Kara Kitabı, Altıkırkbeş Yay. 2019, sh. 120

Emine AKBAYRAK¹

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, İstanbul, Türkiye.

1. Giriş

Emre Dirağ (2019) tarafından kaleme alınan, “Sosyal Medyanın Kara Kitabı ‘Etkileşim Bağımlılığında Mavi Balınaya” günümüzde sıkça konuşulan sosyal medya etkileşimleri, “stalk”, “anonim hesap/fake hesap” gibi sosyal medya diline ait kelimeleri, gençlerde telefon kullanım süresinin uzunluğu gibi “bağımlılık” boyutunda kullanımına dikkat çeken ve bu bağımlılığın altında yatan sebepleri, medyada sıkça kullanılan terimleri açıklaması açısından önemli bir yapıttır. Dirağ, İTÜ’de mühendislik alanında eğitim görmesinin yanında 2002’de reklam sektörüne adım atmış, dijital ajans kurmuş ve şu an İTÜ Sözlük/Instela’nın yönetimi ve geliştirilmesi dışında birçok marka için reklam kampanyaları ve dijital iletişim kurguları oluşturmaktadır. Özellikle Instela gibi bir internet sitesi kurucusu olması, Dirağ’ın kitabında değindiği noktaları temellendirebilmesi açısından oldukça önemlidir; çünkü kitapta bu alanda yazılan diğer kitaplara nazaran tanımlardan ziyade durumun niteliği üzerinde durulmuş, örneklerle yer verilmiş ve olaylara farklı açılardan bakılmıştır. 2012’den beri ilgi duyduğu ve kendini geliştirdiği "kullanıcı psikolojisi" alanı, kitapta üzerinde durduğu “insanların, özellikle gençlerin, uzun saatler sosyal medyada vakit geçirmesini, farklı kimliklerle var olma çabasını, etkileşime olan düşkünlüklerini, karakter betimlemeleriyle kullanıcı profillerini” tanımlarken insanın ruh dünyası üzerine yoğunlaşmasının ürünü olarak göze çarpmaktadır. Dirağ kitabına verdiği isimde sosyal medya bağımlılığı/internet bağımlılığı yerine etkileşim bağımlılığı tercih etmiştir; çünkü yalnızca sosyal medyada vakit geçirmek, sanal ortamda oyun oynamak değil telefonumuza gelen herhangi bir bildirim bile serotonin hormonunu yükseltebildiğini vurgulamıştır. Dirağ İngiliz iletişim kurumu Ofcom’un verilerini paylaşarak bu tutumunu desteklemiştir: Araştırma verilerine göre bir kullanıcı ortalama 12 dakikada bir telefonunu kontrol etme ihtiyacı hissederken genç kullanıcılar için bu süre 8,6 dakikaya kadar düşmektedir. Kitap bu bölümlerin içinde yer alan birden fazla alt başlıktan oluşmaktadır. “Temeller” birinci bölüme verilen isimdir ve yazar bu bölümde internet kullanımını kişilerin hayatlarındaki eksiklikleri tamamlamak, kendini ispat etmek ve var olan kimliğinden hoşnut olmayan bireylerin farklı kimliklerle var olma çabasına dayandırmaktadır. “Dönüşüm” kitabın ikinci bölümüne verilen isimdir ve bu bölümde internetin yaygınlaşması, günümüzde kullanım sıklığı verileri gibi daha nesnel bilgiler ve kullanıcı profilleri tanımlamalarından oluşmaktadır. Üçüncü bölüm “Sudaki Yansımalar”da özellikle narsist kişiliğe sahip bireyler ve alt türlerine göre sosyal medya kullanımları tanımlanmıştır. Son bölüm olan “Karanlık Sonuçlar”

¹ Sorumlu Yazar / Corresponding Author: emineakbayrak2@gmail.com

internet ve sosyal medyada yer alan ve bizleri dolaylı/doğrudan etkileyen oyunlar, etkileşimler, sosyal medya hesapları ve bunların hayatımızdaki etkileri üzerine genel bir değerlendirmedir.

2. Değerlendirme

Dirağ, kitabına “Temeller” adını verdiği ve içerisinde birden çok alt başlık bulunan, günümüz dünyasında hızla gelişen internet ve sosyal medyada bireylerin var olma çabasını anlamlandırmaya, bağımlılığın altında yatan gizil ispat çabalarının varlığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Gerçek hayat, bütün güzelliklerinin yanında acı, keder, başarısızlık ve adaletsizlik ile bezenmiş durumdadır. Günümüzde başarının tanımı toplumda var olmanın temel kuralı sayıldı ve başarılı olan insan tiplmesi; “acı duymayan, insani zaafardan arındırılmış, hedefine ulaşmak için önündeki her engeli yok etmeye hazır ve bunu hak gören karakter yapısı” olarak toplumda kabul görmeye başladı. Bu kriterleri sağlayamayan yani “başarısız” olarak nitelendirilen insanlar için ise sosyal medya, yok oluş kaygısından kurtulmak için bireylere büyük bir fırsat sundu: Yeni bir kimlik yaratma şansı. “Dijital ben” kavramı ile duygusuna hâkim, kendisini olmak istediği gibi gösteren (olduğu gibi değil de idealize ettiği, kendi seçtiği kimliği ile) sosyal medya bireyleri toplumda yer edinmeye başladı. “Dijital ben”in duygularını anlamak hiç kolay değil; çünkü ağlarken gülücük, gülerken üzülen suratla kendini ifade edebiliyor ve yansıttığı gerçekliğin kontrolü tamamen kendi elinde. Jeff Greenberg, Sheldon Solomon ve Tom Pyszczynski tarafından (1997) bu durum bireylerin ölüm karşısında duyduğu anksiyeteye verdiği tepkiler olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Şöyle ki bu sosyal psikologlara göre birey ölüm karşısında derin bir anksiyete hisseder ve bu düşüncelerden kurtulmak için iki temel tepki verir: reddediş duygusu ve kendini bir gruba ait kılabilecek şekilde hareket etmeye yönelme. Kişiler hayatlarına dair her şeyi düzgün hallettiklerini düşünürse yok oluş tehlikesinden uzak durabileceklerini var sayarlar, böylece kontrol duygusu onlar için vazgeçilmez olur. Diğer taraftan birey kendini onaylayan kalabalıklar içinde güvende hisseder ve o grupla bütünleşir. Tüm bu savunma mekanizmaları aslında kişilerin hayatlarında kendine yer edinme ve yok oluştan kurtulma çabaları için verdiği mücadeledir. Toplumda bir grup içinde var olma çabası, temel ihtiyaçlar kadar önemlidir. Özellikle dezavantajlı gruplar (dağınık aileye sahip, yaşlı insanlar, bağımlı gençler vb.) için sosyal medya ve etkileşim kendini var etme alanı olarak görülmekte, bireyler bu sanal dünyada kendilerine yer edinmeye çalışmaktadır. Burada sosyal hizmete birçok görev düşmektedir; özellikle gençler arasında bağımlılığı azaltmak için eğitici seminerlerin yanı sıra daha somut olarak bireylerin kendi ilgi alanlarına yönlendirilmesi, onlara fırsatlar sunulması oldukça önemlidir.

Kitabın ikinci bölümü “Dönüşüm” başlığı altında internetin yaşamımıza adım atış serüveni ve bu serüvene katılan bizlerin değişimi ele alınmıştır. 1960'ların başında ABD Savunma Bakanlığına bağlı ARPA (Advanced Research Projects Agency) bünyesindeki çalışmaların sonucunda yine ARPA tarafından kurulan ağ olan ARPANET ile Standford Reseach Institute'e ulaştırılan mesaj ile internetin buluşu gerçekleşmiştir. İnternetin bulunmasından sonra Web 2.0 denilen dönemde (2000'li yıllar) insanlar kendini ifade edebileceği geniş bir alan bulmuştur. O zamanlar bireyler forumlar, sohbet odaları, basit arkadaşlık sitelerinde kendi davranış kalıplarından büyük sapmalar yaşamadan kendilerini ifade ederken; günümüzde durum bundan oldukça farklı bir hal almış durumdadır. Her saniye ortalama 6000 tweet ve 1099 instagram gönderisi paylaşılan günümüz dünyasında etkileşim yoğunluğunun sebep olacağı değişimleri göz ardı etmek, önde gelen sosyal medya platformlarının kullanıcıları üzerindeki psikolojik etkileri olduğu gerçeğini yok saymak bizler için telafisi olmayan toplumsal değişimlerin başlangıcı olacaktır.

Özellikle sosyal medyanın yaygınlaşması ile siber zorbalık ve siber taciz vakaları artmıştır. Siber zorbalık: “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü” biçiminde tanımlanır (Arıca, 2011). Siber taciz (cyberstalking), sosyal medya ağlarını kullanarak bireyleri aslı olan veya olmayan konular ile ilgili taciz etmek, onları tehdit ederek maddi veya psikolojik “çıkart” sağlamak olarak tanımlanmaktadır (Tekin ve Çelik, 2015). Tekin ve Çelik makalelerinde (2015) siber taciz kurbanlarından biri olan Amanda Todd'a yer vererek konuya dikkat çekmeyi amaçlamışlardır. Amanda Todd, sosyal medyada en fazla bilinen siber taciz kurbanlarından

biridir. Todd, 15 yaşındayken, maruz kaldığı siber taciz sonucu intihar ederek yaşamına son vermiştir (Hürriyet, 2014 akt; Çelik ve Tekin, 2015). Todd, intihar etmeden önce Youtube’da yaşadıklarını anlatmak adına bir video yayınlamış, bu videoda yüzünü veya sesini kullanmadan yaşadıklarını not kâğıtlarına yazarak sırasıyla göstermiştir (AmandaTodd, 2012 akt; Tekin ve Çelik, 2015). Videoda webcam üzerinden birileriyle konuşurken karşısındaki kişiye göğüslerini göstermesinin ardından bu olayın bir şantaj olayına dönüştüğünü anlatan Todd, durumun kendisini özel hayatında ve sosyal hayatında nasıl etkilediğini anlatmıştır. Başkalarının hayatına kolayca erişip (kendi kimliğimiz dışında yarattığımız farklı kimlikler aracılığıyla) onlar üzerinde nasıl etkili olabildiğimizi göstermek adına Dirağ, kitabında Megan örneğini ele almıştır: Megan Meiner dikkat eksikliği, depresyon ve fazla kilolularından yakınan bir genç kız iken internet üzerinden kendini Josh Evans olarak tanıtan kişinin yaptığı aşağılamalar sonucunda 2007’de yaşamına son vermiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda kendini Josh olarak tanıtan kişinin aslında Megan’ın daha önce küstüğü bir arkadaşının annesi olan Lori Drew olduğu anlaşılmıştır. Lori kendini farklı biri olarak tanıtip Megan’ın güvenini kazandıktan sonra onun üzerinde kurduğu baskı ile intihara sürüklemiş ve o dönemde konuyla ilgili yasa olmadığı için ceza almaktan kurtulmuştur. Bu örneklerden de görüldüğü gibi genç veya yetişkin ayrımı yapılmadan internet hepimizin hayatında var olmaya devam etmektedir ve internetin bilinçsiz kullanımı insanların yaşamlarını kaybetmesine sebep olmaktadır.

İntihar; romantik bir yaşamdan vazgeçiş değil, namlusu dışarı doğrultulmuş bir kendine şiddet eylemidir. Özellikle sıklığı artan canlı yayın intiharları sosyal medyanın adeta “dijital mezarlık” a dönüşmesine sebep olmaktadır. Günümüzde sosyal medyadan yapılan intihar canlı yayınları hem toplumda vahşet görüntülerinin ortaya çıkmasıyla bireyler üzerinde olumsuz etki yaratırken hem de bilinçsiz kesim tarafından intihara teşvik niteliğindedir. Öyle ki Dirağ tarafından kurulan İnstela sitesinde “acısız intihar” başlığı altında arama yapan kişi sayısı birkaç yıl içinde %300’ün üzerinde artış göstermiştir. “Werther etkisi” terimi Goethe’nin Die Leiden des jungen Werthers (Genç Werther’in Acıları; 1774 akt; Cengiz, A.) kitabının yayımlandıktan sonra fenomeni betimlemek için ortaya atılmıştır. Bu romanda, Werther karşılıksız aşk ve reddedilme nedeniyle kendisini vurarak yaşamına son vermektedir. Avrupa’daki pek çok genç insanın Werther örneğini aynı yöntemle izlediğine inanılmaktadır. Kendilerini çaresiz, içinde buldukları durumu ümitsiz gören ve bunalımda veya ruhsal olarak dengesiz olan hassas insanlar, yapıcı seçenekler işaret edilmedikçe yaşamlarına son veren insanlarla çok güçlü bir biçimde özdeşim kurabilmektedirler (Cengiz, A.). Canlı yayın intiharları da bu etkiye sahip olabilmektedir; çünkü 2017’de Türk bir kullanıcının Youtube üzerinden yayınladığı ve çok ses getiren intihar notunu takip eden canlı yayınlara yalnızca bir ay içerisinde sosyal medya üzerinden üç intihar vakası daha gerçekleşmiştir.

Kitabın üçüncü bölümü “Sudaki Yansımalar” kısmında Dirağ, özellikle sosyal medya kullanımında göze çarpan “narsistik kişilikler” üzerinde durmaktadır. Narsistik örüntüde kendiliği aşırı önemseme, başkalarını yok sayma ve bu nedenle de kişilerarası ilişkilerde sorunlar yaşama ilişkilerde sık görülmektedir (Kealy ve Rasmussen, 2012 akt; Eldoğan, 2016). Narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireyler yıkıcı davranışları nedeniyle günlük yaşamda antipati ile karşılaşma ihtimali yüksek bireylerdir; fakat internet ortamındaki zaman kayması NKB’li bireyler için avantaj sağlamaktadır. Kişiler zaman kaymasından faydalanarak aşırı tepkilerini kontrol altına alma fırsatı yakalamanın yanı sıra aklında oluşturduğu kendilik imajına daha uygun iletişim kurabilmektedir. Örneğin kişi tarafından vücut ölçümleriyle oynanarak sosyal medyaya atılan bu fotoğrafa sonrasında gelen binlerce beğeni insanların akıllarında “doğrusu ve en beğenileni” bu şekilde bir algı oluşturabilir. Çeşitli narsist insan tiplerinden biri olan antisosyal narsistler için bulunduğu insan kümesi koyun sürüsüdür ve kişinin çıkarları ve keyfi uygulamaları için yönlendirilebilecek akılsız kişilerdir. Özellikle Mavi Balina ve benzeri intihar oyunlarının arkasındaki kişiler antisosyal narsistik özellikler barındırmaktadır.

Kitabın son bölümü “Karanlık Sonuçlar”da özellikle antisosyal kişiliğe sahip bireylerin internet üzerinden oyunlar (Mavi Balina gibi), sosyal medya ve diğer platformlar aracılığıyla internet kullanıcıları arasındaki etkileşime değinilmiştir. Antisosyal kişiler sosyal medyada “avcı” konumundadırlar ve avladıkları ise genellikle boşluk anksiyetesi yaşayan, narsistik normlara uyumlanmış diğer etkileşim bağımlıdır. Avlanma

biçimleri ise genelde trollük, sanal zorbalık, dolandırıcılık veya aşırıya kaçan manipülatif eylemlerdir. Dolayısıyla antisosyal kullanıcıların arayışları suistimal edebilecekleri kişileri bulma amacına hizmet eder. Bunun en açık örneği Mavi Balina oyunu ve sebep olduğu yitirilen canlarda karşımıza çıkar. Rina Palenkova 17 yaşında çevresi tarafından sevilen, konuşkan bir genç iken 22 Kasım 2015'te arkasında bıraktığı “hoşça kalın” yazılı ve orta parmak işareti yaptığı öz çekimi paylaşarak yaşamına son vermiştir. Olayın arkasından odasında bulunan mavi balina çizimleri ve ardından Rusya'da benzer iki intihar girişimi yetkilileri hareket geçirmiştir. 21 yaşındaki Philipp Budeikin olayın sorumlusu olarak tutuklanırken, Mavi Balina kurgusunu 2013'te yapmaya başladığını iddia etmiş ve o zamandan yakalanana kadar internette depresyon destek gruplarına sızarak birebir iletişime geçtiği kişilerle intihara meyledici diyaloglar kurmuştur. Yargılama sırasında savunmasında “Onlar memnuniyetle öldüler. Ben sadece biyolojik atıklardan kurtuluyorum. Böylece toplumu temizliyorum.” demiştir. Mavi Balina özellikle sosyal medyada oyun olarak gösterilmesine karşın telefona veya bilgisayara indirilebilen bir uygulama değildir. Bu yüzden Dirağ'a göre çocuklar basitçe gelen mesajları düzenli olarak silerek her türlü kontrolü aşabilir. Önemli olan çocukların psikolojik durumlarının takip edilmesi ve depresyon emarelerinin dikkate alınmasıdır. Sanal oyunlarla bireyleri intihara sürüklemenin yanında kullanıcılar sahte hesaplar yoluyla ilgilendiği kişileri gizlice takibe alabilir(stalking), saldırgan içerikler üretilebilir ve hatta farklı cinsel kimlikleri deneyimleyebilir. Saltık'a göre (2018) stalklama kavramı dijital teknolojiler öncesinde de kullanılan bir kavram olup birini saplantılı bir biçimde izleme, takip etme ve rahatsızlık yaratma anlamında kullanılmaktadır. Troller ise spesifik bir kişiye odaklanmayan, kitlesel reaksiyon alabilmek için hakarete uğramayı göze alan etkileşim bağımlıdır. Bu kişiler etkileşim alabilmek için kitleleri kışkırtan ve kitlelerin dikkatini kendi üzerine çekmeye çalışan içerikler paylaşırlar. Bu gibi faaliyetler özellikle ruhsal problemi olan, kendiyile barışık olmayan, reşit olmayan bireyler gibi daha dezavantajlı grupları açık hedef haline getirmektedir.

3. Sonuç

Yükselen farklılaşma ihtiyacı günümüzün sosyal medya profillerini yaşamın çok merkezi bir konumuna yerleştirmiştir. Daha çok etkileşim alabilmek için dönüşüme uğruyoruz ve bu farklılaşma çabası aslında bizleri “aynılaşmaya” götürüyor. Dışarıdan gördüğümüz aldatıcı yaşamlar bize kendi yaşamımızı ve hayat konforumuzu sorgulatıyor. Dirağ, kitabında internetin günümüzde en sık kullanım alanlarından sosyal medya, sanal oyunlar, sohbet odaları gibi bireylerin yoğun etkileşimde olduğu alanlarda günümüzde sıkça tartışılan olgulara kendi anlatımıyla ışık tutmaya çalışmıştır. Yazılan diğer kitapların aksine uzun uzadıya tanımlamalardan ziyade, olayın özünü anlatması, örneklerle zenginleştirmesi oldukça tatmin edici bilgiler vermesini sağlamıştır. Fakat yalnızca gençlerin bağımlılığı üzerinde durması, altında yatan sebepleri dar bir bakış açısından ele alması ve bu bağımlılığın önüne geçilmesi için yapılacaklar kısmındaki bilgi yetersizlikleri de göze çarpmaktadır.

İnternet çoğu alanda yaşamımızı kolaylaştırırken internetin yanlış kullanımı veya kullanım algısı bazı dezavantajlı grupları olumsuz etkilemekte hatta intihara kadar sürükleyebilmektedir. İnternetin günümüzde sıkça kullanımının özellikle salgın döneminde uzaktan eğitim, home-office çalışma şekli gibi zorunlu sebeplerle daha da yaygınlaşacağı görülmektedir. Bizler için önemli olan internetin sunduklarından en verimli şekilde faydalanabilmek ve bağımlılık düzeyinde olmadan dünya ile irtibatta kalabilmektir. Bu her zaman için mümkün olmamaktadır. Dirağ'a göre dünya üzerinde 650 milyondan fazla insan depresyon ve anksiyete ile mücadele etmekte ve özellikle bu bireyler ve çocuklar internet ortamındaki tehlikelerden en fazla etkilenen popülasyonu oluşturmaktadır. İnternet üzerinden yapılan sanal zorbalık, siber saldırılar, stalk gibi kişinin mahremiyetine ve sağlığına doğrudan yapılan müdahalelerle baş edebilmek için ulusal düzeyde kanun koyucu önlemler gerekmektedir. Devletin kanun yoluyla yapacağı müdahalelerin yanında, sosyal hizmet uzmanlarına büyük sorumluluk düşmektedir. Uzmanlar, ailelerle ortaklaşa çalışmalar yaparak özellikle ruhsal problemi olan, daha az arkadaşa sahip, içine kapanık ve bilgisayar/televizyonda daha fazla vakit geçiren çocuklara karşı uyanık olmalı, onların toplumla bütünleşmesini sağlayacak ortamlar yaratmalı ve gençlere fırsatlar sunmalıdır. Bu aşamada özellikle “doğaya dönüş” şeklinde adlandırabileceğimiz toprakla uğraşma, üretime katılma ve

ürettiklerimizi paylaşmak için şehirlerimizde alanlar yaratmak (hobi bahçeleri gibi) faydalı olabilir. Bu sayede yaşamda belli amaçlara tutunma, faydalı olabildiğini hissetme ile bireylerin toplumda var olma çabası desteklenmiş olmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal medya üzerinden kurulan arkadaşlıkların yanında yüz yüze iletişim terk edilmemeli; özellikle dezavantajlı grupların sosyal medya ve internet kullanımında gerekirse bireylere rehberlik edilmeli ve bu konularda kamuoyu oluşturulmalıdır. Günümüzde çocuklar internetle, mobil ve dijital oyunlarla erken yaşta tanışmaktadır; bu yüzden hem yetişkinlerin hem de çocukların dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı konusunda eğitilmesi, böylesi sorunlarla mücadele edebilmek için önemli bir altyapı fırsatı olarak görülmektedir. Ebeveynler, çocuklarının dijital teknolojileri doğru bir şekilde kullanabilmesi için dijital okuryazarlık konusunda çocuklarına yardımcı olmalıdır. Örgün ve yaygın eğitim aracılığıyla dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı konusunda hem çocuklar hem de yetişkinler eğitilmelidir (Candan, Yılmaz, 2018). Bağımlılık sıklıkla gençlerde görülse bile yetişkinlerde de durum çok farklı değildir; bu yüzden özellikle hem gençlerde hem de yetişkinlerde logoterapi yöntemiyle bireylerin var olma çabalarına motivasyonel desteği sağlamada sosyal hizmet uzmanlarına sorumluluklar düşmektedir. Sosyal çalışmacılar, bu sorumlulukların bilincinde olmalı, bağımlılığın her türüsüne karşı en başta önleyici faaliyetlerde yer almalı; bağımlılık sürecinde ise bireylerden ilgisini esirgememelidir.

Kaynakça

- Arıcak, O. T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.
- Cengiz, A. (2005). Seri İntiharlar ve Medya Gündeminde İntihar, *Kriz Dergisi* 13(3), 33-36 .
- Çelik, T. & Tekin, Y. (2015). Sosyal medyanın bireyler üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin bir örnek: Siber zorbalık. *International Journal of Social Science*, 36, 343-355. doi.org/10.9761/JASSS2832
- Eldoğan, D. (2016). Hangi narsizm? Büyüklenmeci ve kırılğan narsizmin karşılaştırılmasına ilişkin bir gözden geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(37), 1-10.
- Karimiş, Z. B. (2020). Ergenlerde ebeveyn tutumları ile öfke ve internet kullanım bozukluğu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Saltık, R. (2018). Sosyal sermaye ve armağan ekonomisi üzerinden sosyal medya ve stalk olgusu: Instagram üzerinden bir inceleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 30, 345-363.
- Taneri, Pervin. & Tiryakioğlu, Ö. (2015). Ortaokul 7 ve 8 Sınıf Öğrencilerinin Sorunlu İnternet Kullanımı ve Anne Baba Tutumları İlişkisinin İncelenmesi.